

JUTTEN

(OVER DE VERRASSINGEN VAN GOD)

REINIER SONNEVELD

Buijten & Schipperheijn *Motief* – Amsterdam

Dit boek is bekroond met de publieksprijs voor het christelijke boek 2006.

Eerste druk: maart 2005
Tweede druk: april 2006
Derde druk: februari 2007
Vierde druk: februari 2012

© 2005 Reinier Sonneveld, www.reiniersonneveld.nl
Omslagontwerp en illustraties: Studio Desniettegenstaande
ISBN 978 90 5881 199 8

Inhoud

Woord vooraf (door Aad Kamsteeg)	7
Het goede nieuws is <i>nieuws</i>	9
(Over imagebuilding)	12
<i>De vreemde PR van God</i>	17
(Over de tien raarste bijbelteksten)	
<i>Ik Mona Lisa</i>	51
(Over de tien mooiste bijbelteksten)	
<i>Het grootste schandaal van de geschiedenis</i>	77
(Over de tien irritantste bijbelteksten)	
<i>Door matglas</i>	111
(Over de tien onbegrijpelijkste bijbelteksten)	
<i>God en de regenworm</i>	137
(Over de tien grappigste bijbelteksten)	
<i>Judoles van Jezus</i>	165
(Over de tien geniaalste bijbelteksten)	
Handleiding voor besprekingen	187
Verantwoording	201
Trefwoordenregister	203

‘Verrassing is de essentie van humor, en niets is verrassender dan de waarheid.’

Bill Watterson, *Casper & Hobbes*

‘Iedereen was verbijsterd om wat Jezus had gezegd.’

Marcus, *Goed nieuws*

Woord vooraf

Als iets dodelijk is voor christelijk geloven, is het verburgerlijking in het koninkrijk van God. Bij die verburgerlijking wordt een mens niet koud of warm als hij de bijbel leest, is Jezus een vriendelijke en vooral geruststellende man geworden en behoort God ons vooral gezondheid, een fijne partner en goed werk te geven. Bij geestelijke verburgerlijking heeft de gelovige alle radicaliteit verloren. De diepste oorzaak daarvan is dat hij het zicht op de levende Christus is kwijtgeraakt.

Reinier Sonneveld heeft een boek geschreven dat ons voor spirituele lauwheid kan behoeden. De kracht ervan is dat hij ging bijbellezen als een strandjutter die op zoek is naar de meest onverwachte vondsten. Natuurlijk, Sonneveld heeft het voordeel van een portie theologische bagage. Hij is bovendien pienter en gezegend met originaliteit. Maar dat alles zou hem te weinig geholpen hebben als hij niet in de eerste plaats nieuwsgierig was geweest. Een verburgerlijkt christen denkt dat de bijbel voor hem geen verrassingen meer in petto heeft. Sonneveld daarentegen stelt zich open voor de mogelijkheid dat de heilige Geest hem nog steeds van de ene verbazing in de andere kan laten vallen.

Ik ben ervan overtuigd dat het belangrijkste werk van de Geest is, ons bij Jezus Christus te brengen. Dat heeft Hij bij Reinier gedaan. In geen enkel ander Nederlands boek werd ik zo getroffen door het geniale, onverwachte en soms schokkende denken en doen van de Here Jezus. Wat dat betreft zie ik alleen maar overeenkomsten met Philip Yancey's *The Jesus I never knew* (Jezus zoals ik Hem niet kende). Ook daarin klinkt de boodschap dat er geen beter medicijn tegen religieuze verveling bestaat dan het onbevangen lezen van de vier evangeliën. Alsof een steen in stilstaand water wordt gegooid.

Om meer dan één reden heeft Sonneveld me geraakt. Genade betekent voor hem dat wij voor God 'kennelijk nooit te min zijn, nooit!' Volhardende groei in heiliging ziet hij pas als de gelovige iets veel mooiers heeft ontdekt dan het kortetermijnplezier van de zonde. Sonnevelds kritiek op de huidige elite 'die alles relativiseert, behalve haar eigen relativisme', heeft niveau. Zijn taalgebruik is knap, zijn stijl zo oorspronkelijk dat het boek ook met een glimlach zal worden gelezen.

Positief geraakt heeft de schrijver mij ook door zijn moed zich meermaalen kwetsbaar op te stellen. Nog niet eens zo lang geleden geloofde hij nauwelijks meer. Al jaren ging hij niet naar de kerk. Zo stoer zijn wij, auteurs

van geloofsopbouwende boeken, geestelijk dus ook weer niet. Maar Sonneveld overleefde. En sindsdien is hij bezig met een duizelingwekkende ontdekkingsreis. 'Als een soort Columbus, maar dan in een oneindig Amerika.'

Dat Sonneveld erin slaagt de lezer zijn ontdekkingsreis te laten meemaken, vind ik de grootste verdienste van zijn boek. Daarbij gaat hij moeilijke bijbelteksten over bijvoorbeeld de positie van de vrouw en het zich laten dopen voor de doden niet uit de weg. Dankzij hem kom ik opnieuw onder de indruk van het upside-downkarakter van Jezus' leven op aarde. Bij de Here Jezus gaan al onze eigen normen en waarden, al onze particuliere prioriteiten, al onze individuele voorkeuren, binnenstebuiten. En toch ligt onze diepste veiligheid exclusief in Hem. Als dat niet uniek is, wat dan wel?

Aad Kamsteeg

Het goede nieuws is *nieuws*

‘Wat doen Jutters? Jutters zijn mensen die zich laten verrassen en graag op onderzoek uitgaan.’

Dat lees ik ergens op internet en het geldt voor geloven precies zo. Bijbel-lezen is strandjutten. Een jutter zoekt niet gericht, weet van tevoren nooit wat hij zal vinden, maar blijft wel zoeken. Een jutter laat zich verrassen. Zal hij deze keer kostbaar oranje barnsteen vinden? Of een vingerhoed, een schoengesop, wapentuig, een speelgoedpop, eeuwenoude munten? Of deze keer flessenpost? ‘Jutten heeft zeker iets romantisch. Het is spannend, verrassend, ontroerend, geheimzinnig. Het is iedere keer weer een verrassing wat ik op mijn juttertochten tegenkom.’

Als je zoekt naar een speld in de hooiberg, weet je wat je zoekt, maar niet dat je zult vinden. Bij jutten is dat precies andersom. Je weet dat je zult vinden, maar nooit wat. Het is zoeken zonder vooroordelen. En dan vind je de wonderlijkste dingen.

Dat was althans de ervaring van Napoleon: ‘Alles in Christus verbaast mij. Zijn geest boezemt mij ontzag in en zijn wil brengt mij in verwarring. Tussen hem en wat dan ook in de wereld is geen enkele vergelijking te maken. Hij is werkelijk een wezen op zichzelf. In de geschiedenis speur ik tevergeefs naar iemand als Jezus Christus, of naar iets dat bij benadering op het evangelie lijkt. Noch de geschiedenis, noch de mensheid, noch de eeuwen, noch de natuur bieden mij iets waarmee ik het zou kunnen vergelijken of verklaren. Hier is alles buitengewoon.’

En precies dat vreemde van de bijbel is gevaarlijk. C.S. Lewis, de bekende fantasyschrijver, was jarenlang atheïst, maar hij trapte erin: ‘Een jongeman die een stevige atheïst wil blijven kan niet voorzichtig genoeg zijn met lezen. Er zijn overal valstrikken. ‘Bijbels die open liggen, miljoenen verrassingen, fijne netten en listen.’ God is, als ik het zo mag zeggen, erg onscrupuleus.’

Ik was net zo dom en ontmoette deze onscrupuleuze God. Steeds als ik hem ergens op meende te betrappen, bleek hij weer anders. Had ik net met veel aplomb God dood verklaard, ontdekte ik dat hij al veel eerder vrijwillig de doodstraf had ondergaan; ‘God is dood’ is niet het einde van het christendom, maar het begin ervan. Meende ik dat het geloof verzoop in grote woorden, was het kerst en bleek God nota bene een baby’tje in een stalletje met een ezeltje. Ik klaagde erover dat God niet bij de eenentwintigste eeuw past, maar besefte plotseling dat hij al helemaal niet in de eerste eeuw had

gepast: hij werd letterlijk dood gepest. Ik voelde me onbegrepen in liefdesverdriet, tot de hele bijbel een universele liefdestragedie bleek, en toen ik nog beter keek een liefdeskomedie. Ik meende dat God mythisch is, om te ontdekken dat de eenentwintigste eeuw veel mythischer is. Ik voelde me verraden door God, en het enige antwoord dat ik kreeg was Jezus die mijn eigen vraag scherper stelde dan ik ooit had gedurfd: 'Mijn God, mijn God, waarom heeft u mij verlaten?'

Toen besloot ik maar te gaan juttten.

Willem Jan Otten is een van de grootste Nederlandse essayisten en werd na een lange zoektocht christen. Toen hij werd uitgedaagd dat te verklaren, kwam hij met een jeugdherinnering. Het is eind jaren vijftig, ergens in een polder. Hij is nog kind en ziet midden in die oer-Hollandse polder iets absurds. Vier of vijf *olifanten*. 'Ze liepen los en waren doodgemoedereerd, alsof ze reigers waren. Ze drementen wat, alsof ze de gewoonste zaak op de wereld waren, maar zij waren olifanten. Losse olifanten.' Hij holt naar huis en wordt niet geloofd. Losse olifanten bestaan niet in Nederland. Ook de hele klas gelooft hem niet; niemand gelooft hem.

Natuurlijk is er een verklaring. Die olifanten kwamen vast uit een circus dat dichtbij was neergestreken. Maar we leven in een tijd dat het nog de vraag is of er een circus is. Dat is geloven. Een gelovige heeft losse olifanten gezien in de polder. Dat kan niet. Dat is belachelijk. Maar door dat belachelijke ga je wel hopen op een Circus.

De filosofen Lars Svendsen en Pascal Bruckner stellen dat het westen steeds dieper wegzakt in verveling sinds het God heeft afgeschreven. Als er immers nog een andere wereld is die ingrijpt op de onze, blijft het spannend en staan we open voor verrassingen. Zonder God wordt je leven dichtgetimmerd. Als alles louter dingen-dingen-dingen is, waarover zou je je dan nog echt verwonderen?

Beide filosofen laten nergens merken dat ze zelf christen zijn en daarmee worden hun conclusies nog uitdagender. Ik dacht dat juist de kerk saai was en ik ken veel niet-gelovigen die zich wel degelijk kunnen verbazen – en toch beweren Svendsen en Bruckner dat als je het geloof vaarwel zegt, je juist qua verbazing iets verliest. Je zou denken dat je je eerder zinloos gaat voelen, dat je je misschien minder getroost voelt of eenzamer, omdat er geen God meer is. Maar nu is het misschien juist de verwondering die je altijd die zinvolheid gaf, die troost en die verbondenheid.

Verwondering als hét unieke van het geloof... De theoloog Timothy Dwyer deed onderzoek naar het fenomeen verbazing in de oudheid. Hij conclu-

deert dat de Griekse en Romeinse teksten vrijwel nooit verbazing noemen in verband met religieuze zaken. Maar Joodse teksten, zoals de bijbel, vertellen steevast hoe verbijsterd mensen zijn als ze een glimp van God ontvangen. En in de christelijke tekst van Marcus is het zelfs een refrein geworden: 'De omstanders waren verbaasd over wat Jezus had gezegd.' (Marcus 1:22,27; 2:12; 3:21; 4:41; 5:15,20,33,42; 6:2,6,20,50,51; 7:37; 9:6,32; 10:24,26,32; 11:18,32; 12:11,12,17; 14:33; 15:5,44; 16:5,6,8)

Waarom kunnen christenen zich zo verbazen? Wat is hun grote ontdekking?

(Over imagebuilding)

Een reclamejongen, een romanschrijfster en een organisatiedeskundige komen op audiëntie in de hemel. Ze worden in een gigantische bibliotheek geplaatst, met toegang tot alle boeken van de mensheid, en wachten.

Dan komt Gabriël eraan gevlogen, de beroemde aartsengel. ‘Welkom, dame en heren. Ik zal het kort houden. God wil de mensheid redden. Wat stellen jullie voor als plan de campagne?’

De reclamejongen, de romanschrijfster en de organisatiedeskundige kijken elkaar aan en beginnen te glimmen. Dit is een kolfje naar hun hand!

‘Big! Pak het *big* aan, *huge*,’ roept de reclamejongen meteen, ‘*Enormous!* De *whole* wereld *save*n! *Wow!*’

Gabriël grinnikt: ‘Begin je nu al in tongen te spreken? Maar ga door.’

De organisatiedeskundige neemt het over: ‘Het doel lijkt helder: de mensheid redden. Maar het moet duidelijker: Wélke mensen? Waarvan redden? Waartoe redden? Als dat eenmaal helder is, kunnen we een stappenplan opzetten.’

‘Er is een held nodig,’ zegt de romanschrijfster, ‘Plan of geen plan, creëer een held.’

Gabriël knikt: ‘Ik zal het doorgeven.’ Dan verdwijnt hij, terwijl de drie adviseurs opgewonden wachten op wat zal gebeuren.

Enige tijd later komt Gabriël terug: ‘Ik heb jullie adviezen doorgegeven, en ik kan vertellen dat God een land heeft gekozen...’

‘Oh *don’t tell* me meer!’ onderbreekt de reclameman en hij begint te springen: ‘Ik weet het! Amerika! Amerika toch? *The United States!*’

‘Nee, Israël.’

De reclameman valt stil. Je ziet de drie adviseurs fronsen. ‘Israël?’ brengt de romanschrijfster uit, maar klaart dan op: ‘Oh wacht even, dat is wel slim ja, Israël staat momenteel in het middelpunt van de belangstelling. We hebben het over de eenentwintigste eeuw, neem ik aan?’

‘Ik geloof de eerste eeuw.’

‘Pardon?’ De organisatiedeskundige is verontwaardigd: ‘Maar een beetje plan staat of valt bij goede communicatie! Dat is een achterlijke eeuw, geen televisie, geen satellieten...’

Gabriël fronst: ‘Ik weet ook niet precies hoe het zit. Maar ik begreep dat God enkele eeuwen wil meeleven met een klein volkje aan de Middellandse Zee, en daaruit wordt dan de Redder geboren.’

De reclameman springt weer op: *‘Alright, alright, eerste eeuw, Israël – oh boy, what a blunder! Maar goed, oké, we can fix this, hier valt nog wel iets van te maken, toch guys? Wij zijn not for a little vervaard toch?’*

De romanschrijfster knikt: *‘De Redder zal een groot literator moeten worden, of een groot veldheer. Dat zijn de enige opties die nog overblijven, dat zijn de enige mensen die later nog herinnerd worden. Israël is belachelijk klein en heeft nauwelijks een schrijftraditie, maar goed, er kan een genie ontstaan.’*

‘En een plan, een helder stappenplan!’ roept de organisatiedeskundige nog, maar Gabriël is alweer weg.

Als Gabriël weer terugkomt, staan de drie te trappelen van ongeduld: *‘En? En?’*

‘Het is Galilea geworden, hij is gewiegd in een trog, en hij is de zoon van een timmerman...’

‘What?!’ roept de reclameman. *‘Galilea is de meest dull neighborhood van Israël, dat is Drente, dat is Klazienaveen! Laat ’m meteen verhuizen naar Jeruzalem, een hippe wijk. En die ouders mogen ’m niet opvoeden, dat wordt niets.’*

‘Is het een hij?’ fronst de romanschrijfster, *‘Daar krijg je later veel gezeur mee met feministen. Erg onhandig.’*

‘Maar zijn moeder is wel ongehuwd zwanger geworden...’ probeert Gabriël.

‘Nee nee nee, dat is een afschuwelijk nadeel,’ gromt de organisatiedeskundige. *‘Maar zorg dat het een knappe, charismatische man wordt, geniaal en populair.’*

‘Nou...’ aarzelt Gabriël.

‘Niet? Regel dan meteen dat die jongen daar in Galilea geleerde professoren krijgt, en populaire, hippe vrienden.’

Gabriël knikt: *‘Dat is een goed idee ja.’* En weg is hij.

De drie adviseurs schudden hun hoofden. *‘Wat zijn dat voor figuren?’* moppert de organisatiedeskundige, *‘Ze gooien achter elkaar hun glazen in. Ze hebben geen plan, en als ze een plan hebben, is dit wel het meest idiote plan ooit. Als je het zo aanpakt, red je nog geen hamburgerkraam van een faillissement – laat staan de mensheid.’*

Al snel is Gabriël terug: *‘Ik moest meedelen dat de Redder van de wereld autodidact zal zijn. En hij zal vissers als vrienden nemen, en verder frau-duleuze belastinginners en prostituees.’*

'*I beg you pardon?*' De reclamejongen barst in een nerveuze lach uit, maar verstomt dan plotseling en er volgt een langdurige, pijnlijke stilte.

Uiteindelijk kucht de romanschrijfster: 'Is dit een soort punker? Wat ben je voor iemand als je groot wilt worden en dan met de onderwereld vriendjes wordt? Dit is een antiheld, maar van het domme soort. Antihelden hebben meestal iets schattigs, die zijn sympathiek. Met hoeren omgaan kan dan wel werken, maar fraudeurs – nee, niet doen, gewoon niet doen.'

'Denk aan je *image*! Je maakt zo alles *totally*... hoe moet ik dat hier zeggen, *messed up*!' De reclamejongen grijpt met beide handen naar zijn hoofd.

'Hij moet vrienden maken met de leiders daar! De culturele avant-garde, de interessante filosofen! Laat hem in vredesnaam meteen naar Rome vertrekken en daar met de groten discussiëren – daar is het centrum van de macht, als hij iets wil, moet hij daar wezen.'

'Heeft hij niet bijzondere krachten of zo? We kunnen er toch nog een superheld van maken – zo eentje als Spiderman, of Batman?'

'Ha! Goed idee! Inderdaad, Gabriël, wonderen – dat zal werken.'

Gabriël knikt: 'Dat had ik nog niet verteld, maar inderdaad, hij doet wonderen...'

'Grote wonderen! Spectaculair?'

'Nee.'

'Was het maar de eenentwintigste eeuw, kon het maar gefilmd worden!'

Gabriël zucht en kijkt de kring rond: 'Moet ik weer terug?'

'Ja, het hele plan moet teruggedraaid worden, dit wordt niets.'

Gabriël vertrekt weer, maar is binnen de kortste keren terug. 'Sorry, ik snap er ook niets meer van, maar nu heeft God besloten dat de Redder zal *sterven*.'

'Neem je moeder in de maling!'

'Wacht even, sterven oké, maar niet zonder een fantastisch boek achter te hebben gelaten toch? En na veel volgelingen te hebben gemaakt, en tientallen jaren van rondtrekken en preken?'

'Nee...'

'Ja hoor! Gewoon een paar jaar door Drente sjokken, vrienden maken in de achterbuurt, en dan sterven...'

'Was dat sterven misschien nog een beetje heroïsch? Was daar misschien nog een geschiedschrijver bij? Dan valt er nog iets van te maken.'

Gabriël kijkt pijnlijk: 'Nee, er waren geen schrijvers bij. Het was een kruisiging...'

De romanschrijfster schudt het hoofd: 'De meest verachtelijke dood in die tijd denkbaar. De meeste Romeinen schaamden zich zelfs dat in hun nette rijk zo'n krankzinnig wrede straf bestond. Iedereen wil die zogenaamde redder meteen vergeten.'

'Je hebt werkelijk alles, maar dan ook *alles* geprobeerd om het te verstieren! Gabriël, zeg eens eerlijk, heb je toevallig voor al onze adviezen 'niet' gezet of zo?'

'Doe normaal, natuurlijk niet.' Gabriël lijkt het ook niet meer te weten. 'Jongens, het spijt me, maar ik heb echt m'n best gedaan, ik heb alles doorgegeven, heb urenlang gediscussieerd, maar zo is het besloten. Dit was het plan.'

'Plan...'. De organisatiedeskundige spuugt het woord uit. 'Misbruik het woord 'plan' niet, alsjeblieft.'

Gabriël kijkt de kring rond. 'Nou ja, ik ga maar. Misschien...'. En hij vliegt weg naar boven.

De reclamejongen kijkt verbijsterd: 'Ik kan niet meer. Ik geef het op.'

De organisatiedeskundige knikt: 'Met adviezen moet je iets doen.'

Ook de romanschrijfster knikt, teleurgesteld en moe, erg moe.

Gedrieën zweven ze terug naar de aarde, gedesillusioneerd. 'Het wordt nooit meer wat met de aarde,' zeggen ze tegen iedereen die het maar wil horen. 'Wij hebben alles geprobeerd, maar de hemel wil niet luisteren. Het is daar een organisatie van niks. Dit is het meest belabberde marketingplan ooit!'

Ze zijn er net, als Gabriël weer hun vertrek binnen komt gevlogen: 'Ik heb nieuws, groot nieuws! De Redder is opgestaan uit de dood! Is dat niet wat jullie wilden? Is dat niet iets dat verkoopt? Dat *bigger than life* is? *Imagebuilding*?'

Hij kijkt rond. 'Oh, jullie zijn weg... Ach, wat geeft het ook... Jullie zouden toch hebben gezegd dat er geen waardevolle getuigen bij waren, alleen maar achterbuurtlui. Of dat opstaan uit de dood een trucje is en niemand het zal geloven. En natuurlijk, wat helpt een enkele opstanding om de wereld te redden? Ja, dat zouden jullie zeggen. Wat zijn jullie toch schatten.'

En met een brede grijns vliegt hij weer terug naar de hemel en neuriet een liedje.